Het primaat van de politiek?

MS Naar Westerse opvattingen is de gewelddadige oorlog de *ultima ratio*, het uiterste middel, van de staatkunde. De consequentie daarvan is dat de leiding van het oorlogsinstrument is en blijft onderworpen aan de politieke leiding. Het is aan de staatsman, en niet aan de veldheer, te beslissen of en wanneer — zoals von Clausewitz het formuleerde — „die Fortsetzung des politischen Verkehrs mit Einmischung anderer Mittel" het metterdaad optreden van de strijdkrachten vordert. Die onderschikking van het militaire apparaat aan de overheid is in een welgeordende samenleving die op democratische leest is geschoeid een vanzelfsprekendheid. In staten met meer autoritaire regeringsvormen schort daaraan nog wel eens het een en ander, in het bijzonder als de militaire activiteiten worden beschouwd als hoofdzaak en níét als *middel* ter bereiking van een politiek doel. Zo schreef een van de fanatiekste aanhangers van Hitler, de uit de Eerste Wereldoorlog als chef-staf van von Hindenburg bekend geworden generaal Ludendorf in 1935 in zijn boek *Der totale Krieg* dat von Clausewitz' bovenaangehaalde uitspraak volkomen onjuist was en dat die ten rechte zou moeten luiden: „Der Krieg ist die äussere Politik mit anderen Mitteln. Im übrigen hat die Gesamtpolitik dem Kriege zu dienen." Daarmee propageerde hij het *primaat van de militaire leiding* met de volgende motivering:

Das Wesen des Krieges hat sich geändert; das Wesen der Politik hat sich geändert, so muß sich auch das Verhältnis der Politik zur Kriegsführung ändern. Alle Theorien des von Clausewitz sind über den Haufen zu werfen. Krieg und Politik dienen der Lebenserhaltung des Volkes, der Krieg ist aber die höchste Äusserung völkischen Lebenswillens. Darum hat die Politik der Kriegsführung zu dienen. „Der Feldherr" legt in der Politik die Richtlinien fest die sie in dem Dienst der Kriegsführung zu erfüllen hat. Immer wieder hat er sich zu versichern daß die totale Politik ihm dient. Etwaige Eigenbröteleien derselben sind im Keime zu ersticken.

Het laat zich begrijpen dat een pleidooi als het vorenstaande koren op de molen was van de man die reeds toen bezig was de voorbereidingen te treffen voor het rampzalige optreden van het militaire apparaat dat niet in toom werd gehouden door een aanmerkelijk behoedzamere staatkunde, maar dat integendeel erin was geslaagd de politiek onvoorwaardelijk aan zich te onderwerpen: Europa en de wereld daarbuiten zijn nog steeds niet de gevolgen te boven van wat werd ontketend door een systeem dat de verwatenheid van een Ludendorf prefereerde boven de solide filosofie van een Clausewitz. En ook nu nog komen dergelijke omgekeerde verhoudingen voor; in tal van landen immers is de organisatie van de democratie nog uiterst gebrekkig en zijn de machthebbers in staat te manipuleren met hun militaire apparaat dat hen gemakkelijker aan profijt kan helpen dan een met omzichtigheid gehanteerd politiek en diplomatiek instrument.

Het behoeft geen betoog dat in de Nederlandse verhoudingen het primaat van de politieke leiding buiten kijf staat. Voor heel de militaire organisatie geldt het onbetwistbare axioma dat de krijgsmacht in al haar geledingen aan de staatkundige leiding is onderworpen en dat het verwerpelijk is als de veldheer zou willen plaatsnemen op de stoel van de staatsman. Die onderschikking wordt overigens niet altijd beaamd en aanvaard door de lagere echelons in het militaire apparaat, waar het soms allesbehalve duidelijk is waarom de hogere niveaus in de krijgsmacht niet „rebelleren" tegen door de politiek verantwoordelijken genomen beslissingen waarvan wordt verondersteld en gevreesd dat zij afbreuk zouden kunnen doen aan de belangen van het militaire instrument. Dat onbegrip blijkt van tijd tot tijd te worden versterkt, terwijl het juist behoort te worden weggenomen; de oorzaak is echter moeilijk te bestrijden omdat die niet zozeer is gelegen binnen de krijgsmacht als wel daarbuiten, zoals in het recente verleden herhaaldelijk moest worden geconstateerd. De zaak is namelijk dat bij tal van Nederlandse politici het misverstand blijkt te zijn gegroeid dat er sprake moet zijn van — zoals de titel boven dit editoriaal zegt — een *primaat van de politiek* in plaats van een primaat van de *politieke leiding*. Bijgevolg wordt de besluitvorming over militaire aangelegenheden níét overgelaten aan het nauwe samenspel tussen de verantwoordelijke bewindslieden en de evenzeer verantwoordelijke militaire autoriteiten, maar worden allerlei oneigenlijke argumenten en overwegin-

gen ingebracht door politieke personaliteiten die weliswaar een zeker deel van het Nederlandse volk vertegenwoordigen maar wier feitelijke inbreng in het besluitvormingsproces op grond van de hen in onze staatsinrichting toebedeelde rol aanzienlijk minder mogelijkheden behelst dan thans regelmatig blijken te kunnen worden uitgespeeld. In een dergelijke situatie, waar de besluitvorming onder zulke ingrepen moet lijden en grote vertragingen ondervindt, doet het de militair ontegenzeglijk vreemd aan dat de belangen van de krijgsmacht ondergeschikt worden gemaakt aan de politiek-in-het-algemeen: het benodigde instrumentarium, waarmee hij de bij monde van de overheid opgedragen taken in voorkomend geval zal moeten uitvoeren, dient naar *zijn* mening het beste te zijn dat verkrijgbaar is, omdat dáármee de grootst mogelijke garantie kan worden gegeven voor die taakvervulling. En het ontgaat hem dat die taakvervulling in gevaar mag worden gebracht door politici die zich laten leiden door geheel andere overwegingen dan die welke worden gehanteerd door de politieke *leiding* waaraan de krijgsmacht zich ondergeschikt weet en die daarvoor dan ook de rechtstreekse verantwoordelijkheid draagt.

Het zal duidelijk zijn dat de onverkwikkelijke gang van zaken rond de besluitvorming terzake van de vervanging van de Neptunes van de Marine Luchtvaart Dienst een van de hierboven bedoelde externe oorzaken is waaruit een deel van het onbehagen binnen de krijgsmacht kan voortvloeien. Betreurenswaard is stellig dat het daarbij geenszins een op zich zelf staand uitzonderingsgeval kan worden genoemd. Integendeel, het heeft er veeleer de schijn van dat dit voorbeeld als symptomatisch moet worden beschouwd. Geen wonder, dat met name binnen de Koninklijke landmacht bezorgdheid bestaat over een mogelijke herhaling van deze procedures wanneer de beslissing zal moeten worden genomen over de tankvervanging. Ook dan doen zich immers tal van mogelijkheden voor tot het introduceren van argumenten en overwegingen die met de militair-technische en -tactische eisen maar bitter weinig van doen hebben. En ook dan loopt de militair, die uiteindelijk die gereedschappen zal moeten gebruiken voor het verrichten van de hem opgedragen taken, weer het risico dat die introductie van oneigenlijke besluitvormingsfactoren erin zal uitmonden dat hem níét het optimale instrumentarium ter beschikking wordt gesteld.

Om kort te gaan: de krijgsmacht heeft er niet de minste moeite mee zich te schikken in de positie die haar reeds door von Clausewitz werd gewezen. Zij aanvaardt zonder morren het primaat van de politieke leiding. Zij meent echter wél te mogen verwachten dat dan ook die leiding worde uitgeoefend op een zodanige manier dat het primaat — of anders gezegd, het oppergezag — níét wordt gelaten aan een zo omvangrijk collectief als „de politiek", in het bijzonder niet wanneer die term wordt gezien als de verzamelnaam voor de politici. Immers, de zo noodzakelijke goede samenwerking tussen de militaire leiding en de boven haar gestelde politieke leiding kan ongetwijfeld wel worden bereikt; maar of dat zelfde ook kan worden gezegd wanneer een zo heterogene groep als „de politici" tot een efficiënt samenspel zou moeten worden bewogen, lijkt zonder meer uitgesloten. Daarom in díé zin liever géén primaat van de politiek!

Lezing „Luftbeweglichkeit des Heeres"

Op dinsdag 6 februari a.s. organiseert de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap voor haar leden en andere belangstellenden een lezing over het actuele onderwerp

Luftbeweglichkeit des Heeres.

De voordracht zal worden gehouden door Brigadegeneral a.D. Kurt Kauffmann, die in de Bondsrepubliek Duitsland geldt als een expert op dit terrein. Van oorsprong pantserspecialist, daarna helikopterdeskundige, verwierf hij vooral bekendheid als de organisator van het Korps Heeresflieger.

Na de lezing is er, als gebruikelijk, ruimschoots gelegenheid tot discussie.

Aanvang: 20.00 uur. Plaats: Briefingroom Luchtmacht Electronische en Technische School, Clemens van Maasdijklaan 119, Arnhem/Schaarsbergen. *NB.* Ook niet-leden zijn van harte welkom.